

Nove ali adaptirane zgradbe za arhive: danes in jutri

PETER PAVEL KLASINC, DR.

Director of the International Institute for Archival Science of Trieste and Maribor, Via A. La Marmora 17,
34139 Trieste, Italy
e-mail: peter.klasinc@guest.arnes.si

New or Adapted Archive Buildings: Today and Tomorrow

ABSTRACT

At international scientific meetings, where topics relating to new or adapted archive buildings are being discussed, it is mostly dealt with descriptions of current situations of archive buildings. Negative experiences however are rarely discussed. Today we admonish of those much needed changes in archive buildings design that will need to be accomplished due to various environmental needs of different materials to be permanently stored and preserved. When designing new archive buildings demands for today and tomorrow should be carried out, while keeping in mind guidelines deriving from archival theory and practice applying to an entire procedure from building location to building project documentation and building attributes integrating all specifics. With adaptations on the other hand certain archive theory recommendations relating to the subject cannot be easily included, and such pose an even greater challenge for architects designing the desired high-performance building.

Edifici adibiti ad archivio nuovi o adattati: oggi e domani

SINTESI

Nei convegni scientifici internazionali dove vengono discussi argomenti relativi ad edifici ad uso di archivio nuovi o adattati viene per lo più trattata la situazione presente dell'edilizia archivistica. Esperienze negative, tuttavia, vengono raramente dibattute. Oggi si ammoniscono quei cambiamenti tanto necessari nella progettazione di edifici da adibire ad archivio che dovranno essere realizzati a causa delle varie esigenze ambientali dei diversi materiali che dovranno essere permanentemente depositati e conservati. Nella progettazione di nuovi edifici ad uso di archivio le richieste di oggi e di domani deve essere tenute in considerazione, avendo in mente le linee guida derivanti dalla teoria e della pratica archivistica da applicare nell'intera procedura, dalla posizione dell'edificio alla documentazione del progetto di costruzione ed agli attributi di costruzione integrando tutte le specifiche. D'altra parte, con gli adattamenti talune raccomandazioni della teoria archivistica riguardanti tale soggetto non possono facilmente venir incluse, e pongono una sfida ancora maggiore agli architetti che progettano il desiderato edificio dalle alte prestazioni.

Nove ali adaptirane zgradbe za arhive: danes in jutri

IZVLEČEK

Na mednarodnih znanstvenih sestankih, kjer obravnavamo problematiko novih ali adaptiranih zgradb za arhive, se v glavnem srečujemo z opisi situacij v katerih se danes nahajajo zgradbe za arhive. Le redko dobimo podatke o negativnih izkušnjah. Danes opozarjamo na tiste nujne spremembe v gradbenih zasnovah zgradb za arhive, ki jih bomo morali izvajati zaradi novih delovnih strokovnih obveznosti oziroma zaradi novih oblik in načinov zapisov arhivskega gradiva, ki ga bomo prevzemali v svoja arhivska skladišča. Ko gradimo nove zgradbe za arhive lahko zahteve za danes in jutri izvedemo, upoštevati moramo le priporočila (navodila) arhivske teorije in prakse in to v celotnem postopku nastajanja od projektne dokumentacije za novogradnjo od izbire lokacije do idejne zasnove z upoštevanjem vseh specifik. Pri adaptacijah je pogosto potrebno odstopiti od nekaterih priporočil (navodil) arhivske teorije in prakse.

UVOD!

Na strokovno znanstvenih sestankih "Mednarodnih arhivskih dnevih", ki jih od leta 1991 organizira Mednarodni inštitut arhivskih znanosti Univerze v Mariboru, danes Mednarodni inštitut arhi-

vskih znanosti Trst - Maribor, so bile na programu pogosto teme, ki so obravnavale aktualna vprašanja v zvezi z novimi ali adaptiranimi zgradbami za arhive. Tako so v letu 1991 in 1992 bile obravnavane teme s področja adaptacij v arhivih, nato leta 1993 o minimalnih arhivsko tehničnih standardih, o požarni varnosti in o arhivskih policah. Leta 1994 so se teme nanašale na uporabnike v arhivskih čitalnicah in na tehnična vprašanja ob transportih arhivskega gradiva. Leta 1995 so bile teme raziskovanj ponovno namenjene aktualnim problemom v zvezi z zgradbami za namene arhivov. Leta 1997 so bila obravnavana temeljna vprašanja adaptacij obstoječih zgradb za namene arhivov. V letih 1998 in 2003 so se teme nanašale na varstvo okolja in umestitev arhivskih zgradb v urbani prostor. Leta 2000 se je tema prvič nanašale na ugotovitve glede negativnih izkušenj z novimi ali adaptiranimi zgradbami za arhive. V letu 2006 so bile na programu teme o digitalnih, video in elektronskih arhivih in leta 2008 o varnosti v arhivih ter leta 2009 o tehničnih vprašanjih v zvezi z arhivskim gradivom, ki ga hranijo profesionalni arhivi in je nastalo v 20. stoletju¹.

Zraven zgoraj navedenih podatkov, ki seveda predstavljajo obsežno literaturo, obstaja še mnogo druge tovrstne literature, posebej v Nemčiji, Franciji, Italiji, Rusiji itd., kar kaže na to, da so se varuhi arhivskega gradiva - arhivi, dobro zavedali obveznosti, ki jih imajo s prevzemanjem, postopki hrambe, z varovanjem in vzdrževanjem arhivskega gradiva za daljše časovno obdobje. Vse te aktivnosti arhivi izvajajo tudi zato, da se arhivsko gradivo pri trajnem hranjenju ne poškoduje, uniči ali kako drugače izgubi svojo uporabno vrednost ter originalnost.

Načine hrambe in oblike varovanja arhivskega gradiva opredeljujejo nekateri sklopi arhivsko - strokovno tehničnih vprašanj², opredeljeni so v posebnih predpisih, v nekaterih členih aktualne arhivske zakonodaje, v podzakonskih aktih ter v različnih uredbah ali v posameznih členih drugih zakonov³.

Strokovno problematiko o novih ali adaptiranih zgradbah za arhive delimo na tri področja.

1. Arhivska zakonodaja (AZ)
2. Osnovna vprašanja arhivskih skladišč (AS)
3. Arhitekturno tehnična vprašanja o novih ali adaptiranih zgradbah za arhive (TV)

Osnovni procesi te problematike morajo potekati v zaporedju od upoštevanja arhivske zakonodaje, preko kvalitetnih arhivskih skladišč, do uspešno rešenih tehničnih vprašanj.

V procesu reševanja problematike v zvezi z novimi ali adaptiranimi zgradbami za arhive je prioritetno potrebno upoštevati uveljavljene mednarodne standarde⁴. Pri arhivski zakonodaji ne moremo govoriti o enakosti zakonskih dikcij, lahko ugotavljamo sicer podobnosti, moramo pa za arhivska skladišča in tehnična vprašanja ugotoviti obstoj velikega števila mednarodnih standardov, kot ISO in podobni standardi, mnogi predpisi, podzakonski akti, priporočila, itd, kar daje videz eventualne urejenosti, toda v realni arhivski teoriji in praksi vsi ti standardi ne odsevajo njihove namembnosti v nekaterih delih sveta pa so v primerjavi z njihovimi standardi celo neprimerljivi.

Arhivska zakonodaja

Arhivska zakonodaja, ki obravnava strokovno problematiko novih ali adaptiranih zgradb za arhive v Sloveniji, se ne razlikuje od praks v mnogih drugih državah, saj so elementi pravilnega materialnega - tehničnega varstva arhivskega gradiva vgrajeni v vse razvite arhivske službe in tako tudi v njihovo zakonodajo.

1. Atlanti, vol. 20(2010). Revija za sodobno arhivsko teorijo in prakso, vol 20, leto 2010. Popis tem in avtorjev, str. 27 do 40, v slovenskem, italijanskem in angleškem jeziku.

2. Glejte IAS descriptors na zadnjih straneh Atlantov v mnogih jezikih.

3. Atlanti, vol. 19(2009). Referati na temo Tehnični problemi z arhivskim gradivom 20. stoletja. 45 do 204. Avtorji: Hanus (Slovaška), Henttonen (Finska), Ilijev (Bolgarija), Kemper (Nemčija), Kožar (Bosna in Hercegovina), Marosz (Poljska), Nahuet (Kanada), Ratti (Italija), Rozman (Slovenija), Schöggel-Ernst (Avstrija), Arathymou (Grčija), Budowski (Izrael), Klasinc (Slovenija).

4. Navajati vse standarde bi bilo zaradi njihove mnogo številčnosti nesmiseln, zato navajam samo nekatere. BS 5454, Recommendations for the storage and exhibition of archival documents, standardi za nove medije (n.pr. ISO 19005 ali BS 4783 itd) za filme (ISO 18928, ISO 10356) za slike (ISO 18915 ter ANSI standardi, posebej AIIM-TR13, itd) ter mnogi drugi.

V času od leta 1969 do leta 1999 se je za hrambo in varovanje dokumentacije v Republiki Sloveniji smiselno uporabljalo Navodilo o načinu izvajanja materialnega varstva arhivskega in registraturnega (danes: dokumentarnega) gradiva (Uradni listi SRS št. 10/69.). Leta 1999 je stopil v veljavo poseben Pravilnik o materialnem varstvu arhivskega in dokumentarnega gradiva (Uradni list RS št. 59/99).

Leta 1997 smo v nov Zakon o arhivskem gradivu in arhivih⁵, v 6. členu zapisali;

“Arhivsko gradivo se trajno in strokovno neoporečno hrani v ustreznih prostorih in opremi, v ustreznih klimatskih pogojih, zavarovano pred vlomom, požarom, vodo, biološkimi, kemičnimi, fizikalnimi in drugimi škodljivimi vplivi)....”

V Sloveniji smo leta 2006 (Ur. list, št. 30/2006) dobili nov arhivski zakon (Zakon o varstvu arhivskega in dokumentarnega gradiva ter arhivih- ZVDAGA), ter posebno uredbo s podobnim naslovom (Uredba o varstvu arhivskega in dokumentarnega gradiva, Ur. list, št 86/2006). V poglavjih, kjer je govora o materialnem varstvu arhivskega in dokumentarnega gradiva so predpisani določeni pogoji za ustreznost prostorov in opreme, ter ukrepi za zavarovanje arhivskega gradiva;

1. pred tatvino,
2. pred vlomom,
3. pred obrabo,
4. pred prahom,
5. pred ognjem,
6. pred vodo,
7. pred neustrezno temperaturo,
8. pred vlago,
9. pred vdorom ultravioletnih žarkov,
10. pred drugimi škodljivimi biološkimi, kemičnimi in fizikalnimi vplivi.

* V členih od 39. do 54. sledimo;

1. generalnim vprašanjem glede materialnega varstva,
2. glede hrambe arhivskega gradiva v skladiščih,
3. glede arhivskih skladišč samih,
4. glede opreme v arhivskih skladiščih,
5. glede ukrepov za zavarovanje gradiva v arhivskih skladiščih,
6. glede prepovedi uporabe ognja in gorljivih snovi,
7. glede priprave za trajno hrambo,
8. glede hrambe,
9. glede urejanja in uporabe arhivskega gradiva.

Dodane so nekatere smernice (standardi) glede opreme za varovanje nosilcev zapisov, kot so; film, fotografije, magnetofonski trak, gramofonska plošča, disketa, optični diski, pri čemer je posebej navedeno, da se morajo za hrambo zgoraj naštetega arhivskega gradiva smiselno uporabljati členi podobni onim, ki so predpisani za klasično arhivsko gradivo⁶.

Kar se tiče mednarodnega prostora lahko z analizami nekaterih členov pridemo do odgovorov na vprašanje, kako v nekaterih državah zakonsko predpisujejo zaščito in varovanje arhivskega gradiva pa tudi o nekaterih posebnostih, kot so varnost pri prenosu in prevozu arhivskega gradiva, zaščita in obnova poškodovanega arhivskega gradiva, zaščita gradiva za raziskovalne - uporabne namene, varnostno mikrofilmanje oz. skeniranje ter podobna strokovna navodila namenjena izvajanju vseh oblik materialnega varstva arhivskega gradiva⁷.

5. Zakon o arhivskem gradivu in arhivih, Uradni list RS, št. 20/97.

6. O arhivski zakonodaji v Sloveniji obstoja obširna strokovno literatura in mnogo strokovnih prispevkov. Glejte opombo 4.

7. Atlanti, vol. 20(2010) strani 51-240. O arhivski zakonodaji; Tatò (Italija), Larin (Rusija), Hanus, Pekova, Pavlikova (Slovaška), Penzo Doria (Italija), Schöggel-Ernst (Avstrija), Rybakou (Belorusija), Cook (Anglija), Aguado Gonzalez (Španija), Budowski (Izrael), Arathymou (Španija), Calvao Borges (Portugalska), Hedbeli (Hrvaška), Kožar (Bosna in Hercegovina), Delmas (Francija), Selan (Slovenija), Wanner (Češka), Semlič Rajh (Slovenija), Popović (Srbija).

Arhivska skladišča⁸

Arhivska skladišča morajo biti v prvi vrsti namenjena pravilni hrampi arhivskega gradiva in v nobenem primeru tisti prostor v katerega bi odlagali kakršnih koli druge predmete. Opremljena naj bodo s kvalitetnimi kovinskimi policami s preklopnimi mizicami na straneh polic, oziroma izvlečnimi mizicami za olajšanje dela v arhivskih skladiščih⁹.

V arhivskih skladiščih ne sme biti nobene take stvari, ki bi lahko na kakršen koli način poškodovala arhivsko gradivo. Pri arhivskih skladiščih moramo upoštevati:

- da so ta dostopna brez ovir,
- da imajo predpisano obliko in velikost,
- da imajo racionalno postavljene kvalitetne kovinske police.

Do arhivskih skladišč se mora priti na lahek, nemoten in enostaven način, omogočene morajo biti transportne poti¹⁰, kar omogoča nemotene oblike poslovanja z arhivskim gradivom. V arhivskih skladiščih naj direktno ne vdirajo sončni žarki. V primeru, da tega ni mogoče zagotoviti, je okna potrebno opremiti s senčili ali s posebnimi zavesami tako, da je onemogočen vdor direktne sončne svetlobe. Ultravijolični žarki lahko poškodujejo napise pa tudi samo arhivsko gradivo.

V arhivskih skladiščih namestimo kovinske arhivske police v klasični izvedbi, v primerih, da gre za velike količine gradiva se nabavijo premične "compactus" - prevozne kovinske police s katerimi dosežemo najboljšo izrabo prostora. Pri tem obstoja možnost ponovne uporabe obstoječih že nabavljenih in postavljenih arhivskih kovinskih polic, ki jih spremenimo v premične s čemer povečamo kapacitete obstoječega arhivskega skladišča do 90%. Premični sistem polic zagotavlja tudi večjo varnost pred vlomom in pred požarom ter omogoča možnost centralnega zaklepanja sistema.

Arhivsko gradivo, ki je izven serijskih oblik ali posebnih velikosti, nameščamo v tako opremo, ki ustreza tem oblikam. Če so arhivska skladišča v nadstropju zgradbe, si je potrebno pred odločitvijo glede nabave in montaže premičnih - prevoznih kovinskih polic pridobiti mnenje gradbenega strokovnjaka s področja statike. Ta mora iz ohranjene gradbene dokumentacije ugotoviti, kakšno obremenitev lahko prenesejo tla. V literaturi arhivske teorije in prakse zasledimo pogosto objavljen podatek, da mora biti zagotovljena nosilnost tal oz. stropov pri montaži klasičnih polic okoli 500 kp/m², za prevozne - premične arhivske police imenovane tudi compactus sistem arhivskih polic pa mora znašati nosilnost tal oz. stropov nad 2500 kp/m². Za ostalo posebno arhivsko opremo, med katero sodijo kovinske ognjevarne omare, kovinski predalčniki za velike formate gradiva, kartotečne omare itd. pa mora biti nosilnost tal od 800 - 900 kp/m²¹¹.

V arhivskih skladiščih ne sme biti tudi premočne umetne svetlobe, ker ta prav tako slabo vpliva na kvaliteto varovanja gradiva. Če je arhivsko skladišče locirano tako, da je v njem potrebno namestiti umetno razsvetljavo mora biti ta izvedena in nameščena po posebnem navodilu, ki ga predpisuje in uvaja arhivska praksa. Iz objavljenih navodil sledi, da naj imajo posamezna svetila med hodniki nad kolonami polic žarnice s 60 W, medtem ko naj bodo nad glavnimi hodniki žarnice z močjo 100 W. Razdaljo med posameznimi svetilkami naj določi za to usposobljeni strokovnjak. Pri izvedbi razsvetljave v arhivskih skladiščih je potrebno upoštevati predpisane standarde, ki zagotavljajo kakovost električnih napeljav v celoti. To seveda določajo drugi predpisi, na katere kaže opozoriti. Arhivski strokovnjaki odsvetujejo kakršne koli možnosti, da bi v arhivskem skladišču namestili npr. vtičnice ali "razdelilce" električne napeljave, ker so ti namreč lahko vzrok požara. Električna napeljava naj bo izvedena tako, da bo pri samem vhodu v arhivsko skladišče na zunanji strani nameščeno "glavno stikalo", ki naj omogoča izklop oziroma vklop električne energije v celotnem arhivskem skladišču.

8. Atlanti, vol.19(2009), Podobno navajam že v svojem članku Pregled tehničnih problemov z arhivskim gradivom 20. stoletja, str. 45-55.

9. Peter Pavel KLASINC, *Materialno varovanje klasičnih in novih nosilcev informacij v arhivih*, Maribor 1992, str 279. O tej problematiki več v publikacijah Atlanti (od 1992 naprej), Arhivi (do 1982) Sodobni arhivi (do 2003) in Tehnični in vsebinski problemi klasičnega in elektronskega arhiviranja (dalje Tehnični...) od leta 2002 naprej (Maribor -PAM) in v drugih publikacijah in mnogih strokovnih prispevkih.

10. Atlanti, vol. 4(1994), O tehničnih vprašanjih ob transportih arhivskega gradiva (več avtorjev).

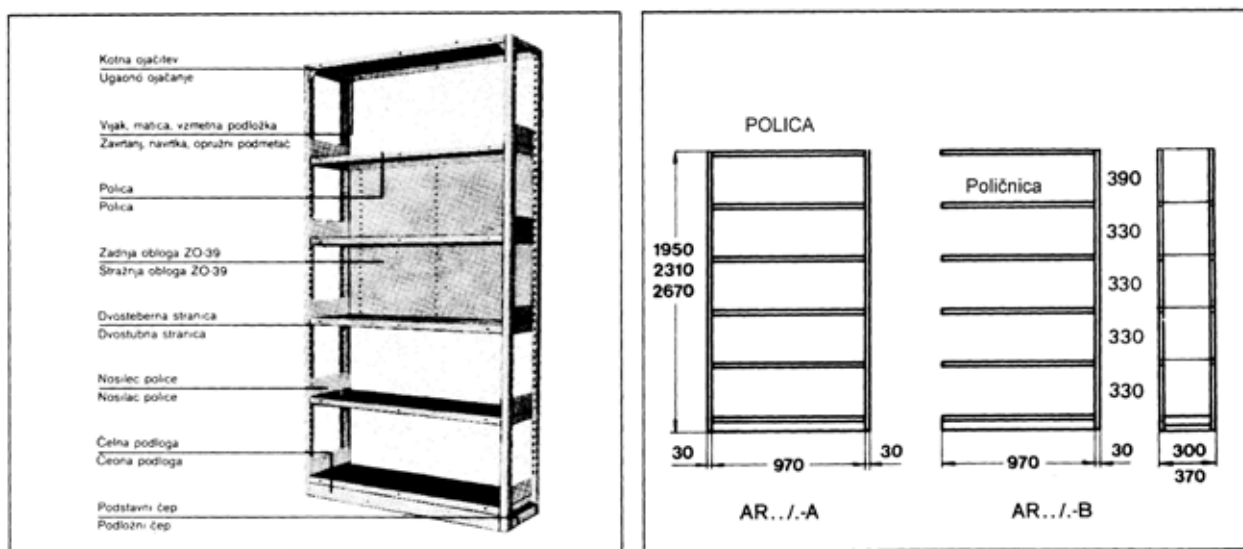
11. Slavko MLINARIČ; *Testiranje in certificiranje varnostne opreme s poudarkom na novih standardih*, In *Tehnični...*, Maribor 2010, str. 276-274.

Temperatura v klasičnem arhivskem skladišču naj bo okoli 18° C z odstopanjem +/- 3° C in z odstotkom relativne vlage, ki je določena z okoli 60% z odstopanjem ± 10%. Vsekakor pa temperatura v arhivskem skladišču naj ne bo ne prenizka in ne previsoka.

Arhivsko gradivo se najbolje ohrani v okolju s takšno temperaturo in s takšnim odstotkom relativne vlage, ki prija tudi človeku. Seveda pa to velja samo za klasično arhivsko gradivo. Za hrambo novih nosilcev informacij se mora zagotoviti ločene prostore, ki morajo imeti pogoje različnih mikroklimatskih pogojev za hrambo.

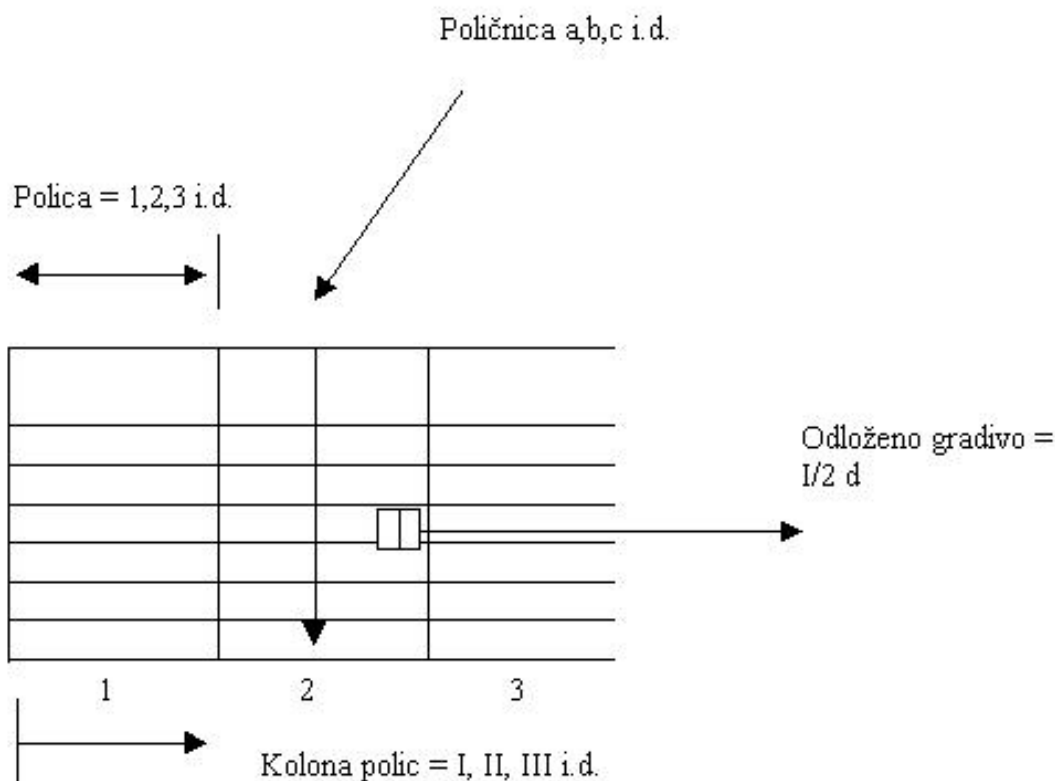
Odstotek relativne vlage v arhivskih skladiščih je določen s standardi. Poslužujemo pa se lahko primernega prezračevanja, pa naj gre za prezračevanje z odpiranjem oken ali z modernimi načini prezračevanja prostora, tj. s prezračevalnimi napravami (klimatske naprave) ali samo s posebnimi zračniki, ki so lahko speljani samostojno kar skozi dimnik. Prezračevanje arhivskih skladišč skozi zračnike brez filtrov v okoljih, kjer je zunanji zrak onesnažen, ni dovoljeno. Slab in onesnažen zrak lahko povzroči arhivskemu gradivu veliko škodo. Ob vdoru visokih koncentracij raznih kemikalij lahko v arhivskem skladišču pride do določenih kemičnih procesov. To se seveda lahko zgodi v tistih arhivskih skladiščih, ki niso pravilno tehnično izvedena oziroma v katerih ni zagotovljenih pravilnih mikroklimatskih pogojev za hrambo.

Za hrambo in varovanje gradiva se v arhivskih skladiščih uporabljajo samo kovinske police. Te morajo biti postavljene tako, da je prostor čim bolj racionalno izkoriščen. V arhivskem skladišču so kolone polic označene po abecedi ali številčnem zaporedju, zmeraj od leve proti desni. Po podobnem sistemu se označujejo police in poličnice, na katere se polaga odloženo gradivo.

Sistem in sestava (kolone) kovinskih polic

Pomembno je, da so v arhivskih skladiščih postavljene samo pravilne in profesionalno narejene kovinske police, ki so izdelane in izvedene kvalitetno, premišljeno in tudi tako, da se zaposleni v arhivskem skladišču ob stikih z njimi ne morejo poškodovati.

Izdelava mrežnega plana za odloženo gradivo

Ob zlaganju arhivskega gradiva na police, se gradivo v nobenem primeru ne sme na kakršen koli način poškodovati ali izgubiti svojo originalnost.

Arhivske police in posamezne police ne smejo imeti nobenih ostrih robov. Tako ne more priti do nesreče ob zlaganju gradiva na police ali ob jemanju tega s polic zaradi uporabe. V arhivskih skladiščih naj bodo arhivske police globine 40 cm. Višina arhivskih polic naj bo od 2,20 do 2,50 cm, in sicer zato, da ni potrebno uporabljati pri manipuliranju z dokumentacijo lestev ali kakšnih drugih "stopničk". Taka pomagala pa tudi razni stoli in podobno so lahko ob nepravilni uporabi nevarna in vzrok mnogim delovnim nezgodam. Za prehode med kolonami polic je v standardih določeno, da naj bo med klasičnimi kolonami polic razdalja med 70-80 cm, v glavnih hodnikih pa naj bo razdalja med 90-110 cm.

Pri opremi za arhivska skladišča je potrebno posebej opozoriti na tisto opremo, ki je nujna za hrambo in varovanje gradiva, ki ima posebno tako imenovano "zunaj serijsko" velikost.

Tako gradivo ne moremo hraniti na že opisanih navadnih - klasičnih arhivskih policah, ampak je zanj potrebno naročiti posebno opremo, ki jo je na trgu brez težav mogoče nabaviti. Obstajajo namreč razni kovinski predalčniki za dokumentacijo, ki je v obliki kartotek ali na formularjih večjega formata, posebni kovinski predalčniki za posebno velike formate, kot so na primer tehnična in gradbena dokumentacija. Posebna kovinska oprema je nujna za shranjevanje fotografij. Obstajajo ognjevarne omare za posebej pomembno gradivo (listine, rokopisi, zemljevidi ip).

V bodoče pa bodo morali arhivi nabavljati posebne omare za shranjevanje mikrofilmov, filmov

ter posebno opremo s posebnimi nosilci za magnetne trakove ali diske torej za nove oziroma naj sodobnejše medije, kot so npr. diskete, CD, videokasete, "strimerje" ipd.

Med posebej posebno opremo v arhivskih skladiščih sodijo tudi, vozički za prevoz dokumentacije, preklopne mizice, gasilni aparati, ki pa jih moramo redno vzdrževati. Za varnost je potrebno poskrbeti pri vsakem arhivskem skladišču, posebej. Za načine spremljanja "kondicije" arhivskih skladišč se v nekaterih državah odločajo in razvijajo posebne računalniške programe¹².

Največ škode lahko v arhivskem skladišču povzroči požar. Vendar ne vedno samo zaradi požara samega, ampak tudi zaradi zmotnega prepričanja, da se požar v arhivskem skladišču lahko gasi z vodo.

Izkušnje dokazujejo, da je v preteklosti bilo zaradi vode, ki so jo gasilci uporabili pri gašenju požara v arhivskem skladišču, poškodovane več dokumentacije kot zaradi požara samega.

Zaradi varnosti in tako pravilnega varovanja gradiva se v arhivskih skladiščih namestijo s senzorji požara, prenosni gasilni aparati. Najbolje pa je, da se celotno skladišče protipožarno sistemsko zaščiti s senzorji in avtomatskim sprožanjem gasilnih aparatov, če v prostoru pride do požara ali če se pojavi že samo dim.

Senzorji so lahko "občutljivi" tudi na gibanje in so tako uporabni za preprečevanje prihodov v arhivsko skladišče nepooblaščenim osebam.

O načinih hrambe in oblikah varovanja arhivskega gradiva obstaja obsežna naša in tuja literatura ter mnogi strokovni članki.

Ugotovitve iz posameznih člankov in literature lahko pomagajo pri reševanju dodatnih problemov v zvezi arhivskimi skladišči in hrambo ter dolgodobnim varovanjem arhivskega gradiva¹³.

Arhitekturno tehnična vprašanja novih ali adaptiranih zgradb za arhive

Največja odgovornost do pravih odločitev arhivskih strokovnjakov se odraža pri vprašanjih, ki se nanašajo na nove ali adaptirane zgradbe za arhive. Temeljno strokovno delo M. Ducheina iz leta 1966 in 1985, kaže na to, da so bila strokovno tehnična vprašanja povezana z novimi ali adaptiranimi zgradbami za arhive tako pomembna in obširna, da je bilo potrebno, celo s pomočjo UNESCO napisati posebno knjigo. Ta je bila kasneje prevedena v mnoge svetovne jezike¹⁴.

Tudi sam sem se s problematiko materialnega varovanja arhivskega gradiva začel ukvarjati že leta 1979 ter nato v začetku leta 1990 napisal posebno knjigo, v kateri sem obdelal tudi problematiko v zvezi z novimi in adaptiranimi zgradbami za arhive, čeprav se je celotna knjiga nanašala na materialno varstvo klasičnih in novih nosilcev informacij v arhivih¹⁵.

V zadnjih letih so v posameznih državah nastale posebne publikacije, ki obravnavajo to problematiko, še več pa je izvrstnih strokovnih člankov v že citiranih in mnogih arhivskih in drugih strokovnih publikacijah¹⁶.

Knjige, ki jih štejemo med tovrstno problematiko, najdemo tudi v Evropi, Ameriki in v Avstraliji prav tako pa je seznam tovrstne literature zelo obširen tudi v Rusiji¹⁷.

Namenoma navajam historično literaturo in to zato, ker v novejših tovrstnih strokovnih prispevkih na splošno ugotavljam nekakšno "pozabljanje" in neupoštevanje teh in drugih temeljnih del s tega

12. Lajos KEORMENDY, *Bilding an automated repository assessment system in the NA of Hungary*, In *Tehnični...* 2012, str. 331-339 s povzetkom v slovenskem jeziku.

13. *Glede arhivskih skladišč in opreme za arhivsko gradivo je primerno upoštevati opombo*, št. 9.

14. M. DUCHEIN; *Les batiments et equipements dlarchives*, Paris 1966, str. 230, in isti; *Les batiments dlarchives construction e equipements*, Paris 1985, str. 256.

15. Peter Pavel KLASINC, *Materialno varovanje klasičnih in novih nosilcev informacij v arhivih*, Maribor 1992, str. 279.

16. O tej problematiki več v publikacijah *Atlanti* (od 1992 naprej), *Arhivi* (do 1982) *Sodobni arhivi* (do 2003) in *Tehnični* in vsebinski problemi klasičnega in elektronskega arhiviranja (dalje *Tehnični...*) od leta 2002 naprej (Maribor –PAM) in v drugih publikacijah in mnogih strokovnih prispevkih.

17. Ann PEDERSON s sodelavci; *Keeping Archives*, Sydnei 1987, str. 374.

področja. V knjižnici Mednarodnega inštituta arhivskih znanosti Trst - Maribor v Državnem arhivu v Trstu je na temo o arhivskih zgradbah in strokovno tehničnih vprašanj v arhivih zbrano veliko literature. Večji del je dostopen preko COBISSa, ostale knjige (od cca 3000) ter informacijske enote pa so dostopne na licu mesta na klasičen način.

Splošna vprašanja v zvezi z novimi zgradbami za namene arhivov se pričenjajo z odgovori na vprašanja o izbiri lokacije, o protipotresnem terenu, o dobri nosilnosti tal, funkcionalnosti gradbene parcele, o odmaknjenosti od objektov, kjer lahko zaradi nesreče pride do eksplozij, o mikroklimatskih pogojih in o onesnaženem zraku.

Novih arhivskih zgradb ne bomo gradili v bližini letališč, pomembnih železniških križišč ter zraven visoko obremenjenih avto cest in drugih prometnic ter nikakor ne blizu vojaških ali strateško podobnih objektov.

Parcele, izbrane za novo zgradbo za namene arhiva morajo biti dovolj velike ter omogočati možnost izgradnje prizidkov oz. mora biti zagotovljeno zadostno število parkirnih mest.

Dostop do novih arhivskih zgradb mora biti enostaven tako za uporabnike oz. zaposlene kakor tudi za dovoz gradiva in drugih transportnih procesov arhivske teorije in prakse.

Če je možno naj bodo v večjih mestih arhivi v bližini drugih kulturnih ustanov in univerz ter fakultet, kakor tudi v bližini upravnih, gospodarskih, kulturnih ministrstev, vlade, predsedstva države, kar seveda velja za nacionalne arhive.

Razprave ob planiranju nove zgradbe za arhive med arhitekti in arhivisti, morajo odgovoriti na vprašanja o velikosti arhiva in možnosti prostih kapacitet za skladiščenje gradiva. Te podatke morajo zagotoviti arhivisti na osnovi opravljenih analiz o že hranjenem gradivu in o planiranih količinah gradiva, ki ga bo po preteku določenih let potrebno prevzeti od ustvarjalcev. Za količinsko merilo se uporabljajo tekoči metri (tm) na police naloženega arhivskega gradiva. Polica, ki je omenjena zgoraj, ima cca 1 tm odvisno od proizvajalca opreme oz. nanjo lahko naložimo 10 arhivskih škatel širine 10 cm.¹⁸

Razprave o gradnji novih zgradb ali adaptacijah obstoječih zgradb za namene arhivov, ostajajo v okviru mnogih izhodiščih arhivske teorije in prakse ter so pogosto povezane s pogoji, ki jih diktira sredina, v katerih do takih odločitev prihaja. Mnogo je torej takih odgovorov, ki predlagajo nove zgradbe za arhive in prav tako je mnogo odgovorov, ki predlagajo adaptacije obstoječih zgradb za arhive. O tem je prav tako na razpolago obširna literatura, posebej tudi v knjižnici našega inštituta kakor tudi drugod¹⁹.

V vsakem primeru se v zadnjem času pojavljajo vprašanja posebnih zgradb za @ arhive, kakor tudi predlogi za nove zgradbe z več namembnostjo, torej skupno namestitvijo več kulturnih ustanov (muzejev, knjižnic, galerije) in podobno. Z zanimanjem opazujemo tudi principe t.im. dopolnilnih novih zgradb, ki se gradijo na "zeleni trati" kot rešitev za pomanjkanje skladiščnih pa tudi delovnih prostorov.

Adaptacije obstoječih zgradb za namene arhivov imajo pozitivno stran predvsem v tem, da se s tem ohranijo, obnovijo in revitalizirajo pogosto umetnostno zgodovinski arhitekturni spomeniki.

Ne oziraje se na velike in obširne možnosti, ki jih nudijo nove ali adaptirane zgradbe za arhive morajo odločitve o izbiri ene ali druge možnosti sloneti na obveznostih in dejstvu, da arhivi prevzemajo hranijo in varujejo arhivsko gradivo. Vse tehnične rešitve morajo biti tista podpora, ki omogoča izvajanje vseh aktivnosti, s katerimi arhivsko gradivo kot pisno kulturno dediščino in kot spomin narodov, profesionalni arhivi vzdržujejo za daljše časovno obdobje²⁰.

18. Glejte opombe 2. 3. 4. 9 in 10.

19. Bojana SOVI, *Nastajanje projekta nove arhivske stavbe PAM in Polona Filipič Projektna študija nove arhivske zgradbe PAM*, In *Tehnični...* Maribor 2011, str. 227-298 z elementi odločitev za novo arhivsko zgradbo.

20. Jozef HANUS - Emilia HANUSOVA, *Archival building: the basic condition for proper functioning of archives*, In *Tehnični*. Maribor 2011, str. 217-226 s citacijo relevantne literature.

SUMMARY

At scientific meetings “International Archival Day”, which have been organized from 1991 by the International Institute for Archival Science at the University of Maribor, now called International Institute for Archival Science Trieste-Maribor, various themes were on the agenda, which dealt with contemporary issues relating to new or renovated buildings for archives. The scientific meetings in 1991 and 1992 dealt with the topics of adaptation in the archives, in 1993 on minimum standards and fire safety as well as the archive shelves, in 1994 there were discussions about users of reading rooms in archives and technical issues with regard to transportation or archival records. In 1995 topics again covered some issues of archival buildings; in 1997 they covered fundamental questions of adaptations of existing archival buildings. In 1998 and 2003 the meetings covered locations of new archival buildings and the environment. In 2000, the very first time negative experiences in new or renovated archival buildings have been discussed. In 2006, the meetings covered digital, video and electronic archives, in 2008 safety in the archives and in 2009 technical issues relating to the archives of the 20th century. A review of the above mentioned and similar literature suggests that all archivists are well aware of the obligations of professional archives concerning procedures of record-keeping and protection of archival records and implementation of all those activities which take care for a long-term preservation of archival records. All this to ensure that archival records in a long-term preservation would not be damaged, destroyed, or otherwise lose their originality and value. Professional issues related to new or renovated buildings for archives are divided into three areas: the archival law (AL), basic questions of archival repository (AS) and architectural technical questions about new or renovated buildings for archives (TQ). The basic processes of the issue have to run through all these three areas from AL over AS o TQ. Above all, the priority in solving problems related to new or renovated buildings for archives should follow international standards for AS and TQ. Archival legislation that addresses technical issues of new or renovated buildings for archives in Slovenia is no different from the practice in other countries, because the basic elements i.e. proper technical protection of archival records, are embedded in laws of all advanced archival services. Archival repository must be designated for correct preservation of archival records and should under no circumstances be used as the storage room for any other objects. In archival repository there must not be any objects that could damage the records; areas in repositories must be accessible without barriers, have a defined shape and size and equipped with rational metal shelving of high quality. Architectural technical questions about new or renovated buildings for archives require the greatest responsibility of archival professionals because they make decisions that are long-term oriented and require substantial resources. Common technical issues are generally related to the location, ground quality and functionality of the area, microclimatic conditions and the like. New archival buildings are not built near airports, major rail junctions, near highly stressed roads and other roads and certainly not close to military or similar strategic facilities. Discussion between architects and archivists must take place in mutual respect. Without regard to large and extensive opportunities offered by new or renovated buildings for archives, the decision to select one or other option should be based on the fact that the archives preserve and protect archival records as a whole. Technical solutions must be the basis, which enable the implementation of all archival activities that preserve archival records as written cultural heritage and memory of nations for a longer period of time.

Original scientific article

Submitting date: 01.08.2012

Acceptance date: 10.08.2012

